

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто існуючий вітчизняний та зарубіжний досвід оцінки ефективності використання фінансових ресурсів підприємства. Проаналізовано методичні підходи до оцінки ефективності використання фінансових ресурсів підприємства та запропоновано найбільш прийнятний методичний підхід для України.

Аннотация. Рассмотрен существующий отечественный и зарубежный опыт оценки эффективности использования финансовых ресурсов предприятия. Проанализированы методические подходы к оценке эффективности использования финансовых ресурсов предприятия и предложен наиболее приемлемый методический подход для Украины.

Annotation. Current domestic and foreign experience of efficiency estimation of the use of enterprise financial resources has been studied in the article. Methodical approaches have been analyzed, the most acceptable one for Ukraine has been suggested.

Ключові слова: фінансові ресурси, оцінка ефективності використання фінансових ресурсів підприємства, модель Дюпона, підхід ланцюгових підстановок, модель SGR, модель EVA.

Інноваційний розвиток економіки України зумовлює необхідність всебічного дослідження проблем фінансування суб'єктів господарювання, зокрема процесів формування та використання фінансових ресурсів як основи фінансового забезпечення господарської діяльності підприємств. За таких умов важливим стає застосування підходів, методів, необхідних для забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів. Необхідність дослідження методів оцінки ефективного використання фінансових ресурсів підприємств обумовлена, насамперед, проблемами забезпечення ефективної діяльності та досягнення динамічної рівноваги із зовнішнім середовищем, пошуком шляхів виживання підприємств за умов розвитку ринку та інтеграційних процесів, нових факторів їх успіху в конкурентному середовищі.

Дослідженням теоретичних аспектів ефективного використання фінансових ресурсів на підприємстві займалися такі вчені, як Бланк А. І., Ван Хорн Дж. К., Гаврилова А. Н., Гречан А. П., Довбня С. Б., Лукіна Ю. В., Панченко А. І., Прушківська Е. В., Шим Джей К., Сигел Джоел Г. [1 – 9].

Метою статті є дослідити теоретичні аспекти оцінки ефективності використання фінансових ресурсів підприємства, виявити їх переваги та недоліки.

У практиці зарубіжних компаній найчастіше застосовується модель Дюпона, яка становить чітко детерміновану факторну залежність основних компонентів фінансової звітності підприємства [3].

Згідно із моделлю Дюпона, на рентабельність власного капіталу впливають рентабельність продажу, оборотність активів, показник фінансового важеля. Значущість виділених факторів пояснюється тим, що вони узагальнюють усі сторони фінансово-господарської діяльності підприємства, його статичну та динаміку, бухгалтерську звітність. Перший фактор узагальнює звіт про фінансові результати підприємства, другий – актив балансу, третій – пасив балансу [3].

Також значного поширення зазнала об'єктивно орієнтована система інтегрального аналізу використання капіталу підприємства, запропонована фірмою "Модернсофт". Основою цієї концепції є представлення моделі формування рівня рентабельності власного капіталу підприємства у вигляді сукупності взаємодіючих фінансових блоків, які моделюють "класи" елементів, що безпосередньо формують цей показник. Користувач сам визначає систему таких блоків залежно від специфіки господарської діяльності підприємства [1].

Такі російські вчені, як Гаврилова А. Н. та Попов А. А. [3], пропонують використовувати підхід ланцюгових підстановок. Він використовується для розрахунку впливу факторів в усіх типах детермінованих моделей. Він дозволяє виявити вплив окремих факторів на зміну величини результативного показника шляхом поступової заміни базисної величини кожного факторного показника в обсязі результативного показника на фактичну у звітному періоді.

Використання методу ланцюгових підстановок дозволяє виявити, зміна якого із факторів найбільше вплинула на зниження результативного показника. Цей метод дозволяє керівництву підприємства виявити проблемні місця своєї діяльності, і сконцентрувати на них свою увагу.

У своїй роботі "Основи управління фінансами" [2] Дж. Ван Хорн пропонує оцінювати ефективність використання фінансових ресурсів за допомогою моделі SGR (Sustainable Growth Rate). З цієї моделі виходить, що темпи нарощування економічного потенціалу підприємства залежать від двох факторів: рентабельності власного капіталу та коефіцієнта реінвестування прибутку. Враховуючи, що показник рентабельності власного капіталу, у свою чергу, залежить від показників рентабельності продажу, оборотності активів та фінансового важеля [2].

Модель SGR є чітко детермінованою факторною моделлю, що встановлює залежність між темпом приросту економічного потенціалу підприємства, що виявляється у зростанні обсягу виробництва, і основними факторами, які

його визначають. Ці фактори дають змогу зробити комплексну характеристику виробничої, фінансової сторін, становища підприємства на ринку, взаємовідносин власників та керівників підприємства.

Найбільшого поширення серед компаній США отримала система SWOT-аналізу. Сутність даного методу полягає в дослідженні характеру сильних і слабких сторін підприємства відносно можливостей використання його капіталу, а також позитивного чи негативного впливу окремих зовнішніх та внутрішніх факторів на умови його використання [1].

SWOT-аналіз підприємства включає: аналіз макро- і мікросередовищ підприємства; формування переліку сильних і слабких сторін, а також можливостей та загроз стосовно специфіки конкретного підприємства; кількісну оцінку сильних і слабких сторін, можливостей і загроз підприємства; визначення значущості кожного; розрахунок інтегральної оцінки SWOT-аналізу; установлення взаємозв'язків між сильними і слабкими сторонами з метою виявлення пріоритетних напрямів [5].

Вітчизняні вчені також зробили значний внесок у розробку підходів до оцінки ефективності використання фінансових ресурсів. Так, Панченко А. І. у своїй роботі "Узагальнені моделі статистичної оцінки основних показників діяльності підприємства" [7] запропонував збалансовану систему індикаторів діяльності (ЗСІД). Суть цієї системи полягає в недостатності лише фінансових показників для повного і всебічного описання стану підприємства. Головна структурна ідея ЗСІД полягає в тому, щоб збалансувати систему показників у вигляді чотирьох груп.

Перша група включає традиційні фінансові показники. Друга – описує зовнішнє оточення підприємства, його взаємини з клієнтами. Третя група характеризує внутрішні процеси підприємства. Четверта – дає змогу описати здатність підприємства до навчання і зростання, яка фокусується у такі чинники: люди, з їхніми здібностями, навичками і мотивацією; інформаційні системи; організаційні процедури [8].

Згідно з В. Савчуком, ефективність використання фінансових ресурсів проявляється в накопиченні багатства власника, тобто визначенні економічної доданої вартості. Суть даного методу полягає в зіставленні вартості капіталу, що використовується в бізнесі, з віддачею (прибутковістю) від використання цього капіталу [6].

Вартість капіталу, що використовується в бізнесі, розраховується як відношення середньої величини компоненти капіталу за рік до середньої величини сумарного капіталу за рік (WACC). Прибутковість капіталу, що використовується, розраховують як відношення чистого прибутку на середнє річне значення залученого в бізнес капіталу (ROCK). Різниця (ROCK – WACC) має бути позитивною і максимально великою. Якщо цю різницю помножити на суму спрямованого в бізнес капіталу, то матимемо показник, який і називається EVA [6].

Якщо EVA з року в рік зростає, багатство примножується, а отже, ефективність від використання фінансових ресурсів зростає. Якщо темпи зростання EVA падають, то це свідчить про зменшення ефективності і про можливість отримання підприємством збитку.

Гречан А. П. та Радіонова Н. Й. [4] пропонують показник "термін повернення капітальних вкладень". Він становить кількість років, протягом яких прибуток від продажів за відрахуванням функціонально-адміністративних витрат відшкодовує основні капітальні вкладення. Залишається дискусійним питання про те, період повернення повинен розраховуватися з дисконтуванням чи без нього [4].

Згідно із Прушківською Е. В. та Санакоєвою М. А. [8], основними групами показників, які можуть оцінити ефективність використання фінансових ресурсів, є динаміка доходу і його структура; рівні витрат і показники прибутковості; управління робочим капіталом і грошові потоки; використання активів та інвестиційна ефективність.

Слід зазначити, що дані методи не універсальні. Тому необхідно оцінювати раціональність застосування того чи іншого методу на конкретному підприємстві залежно від його особливостей. Для спрощення проблеми вибору розглянемо переваги та недоліки кожного з зазначених підходів (таблиця).

Таблиця

Переваги та недоліки підходів до оцінки ефективності використання фінансових ресурсів на підприємстві

Назва підходу	Переваги	Недоліки
Зарубіжний досвід		
Модель Дюпона	Швидкість оцінки; дає можливість оцінити фінансову діяльність у цілому, виявляє способи підвищення норми прибутку	Приблизність результатів; має галузеву специфіку; необхідність використання в поєднанні з іншими методами
Система "Модернсофт"	Інтегральність аналізу; точність результатів; можливість доповнення та налагодження	Необхідність відповідного програмного забезпечення; необхідність досвіду підбору показників
Підхід ланцюгових підстановок	Дає можливість виявити слабкі сторони підприємства, використовується для усіх типів детермінованих факторних моделей	Необхідність використання в поєднанні з іншими методами; необхідність досвіду підбору результативного показника
Модель SGR	Дає змогу зробити комплексну й узагальнену оцінку; виявлення напрямків покращення ситуації	Обмеженість факторів впливу; неточність оцінки
Система SWOT-аналізу	Дозволяє зробити комплексну оцінку впливу факторів; виявити слабкі та сильні сторони підприємства	Не дозволяє оцінити вплив факторів у кількісному виразі
Вітчизняний досвід		
ЗСІД	Комплексність, збалансованість, повнота; всебічність оцінки	Не враховує аналітичних показників
EVA	Простота розрахунку; швидкість оцінки; дає можливість оцінити фінансову діяльність у	Обмеженість факторів; дає інформацію лише для власника

	цілому	підприємства
Термін повернення капітальних вкладень	Простота розрахунку; дає можливість оцінити ефективність у часовому виразі	Невирішеність питання щодо використання дисконтування при його використанні
Система блоків	Інформативність; фундаментальність; всебічність оцінки	Тривалість розрахунку та відсутність аналітичних показників

Як видно із таблиці, кожен із наведених підходів до оцінки ефективності використання фінансових ресурсів має як переваги, так і недоліки. Підходи, запропоновані зарубіжними вченими, дозволяють зробити інтегральний аналіз, тобто врахувати усі можливі фактори і, як наслідок, підвищують достовірність і точність результатів. Проте для підвищення ефективності використання дані підходи необхідно скоригувати відповідно до особливостей функціонування українських підприємств. Підходи ж, запропоновані вітчизняними науковцями, дають односторонню оцінку ефективності використання фінансових ресурсів. Вони концентруються на окремих показниках, тому поза їх увагою залишається більшість показників, які дають змогу оцінити ефективність діяльності підприємства як у кількісному, так і в якісному виразі. Крім того, дані підходи є менш адаптованими до сучасних економічних умов.

Таким чином, для підвищення якості оцінки ефективності використання фінансових ресурсів необхідно використовувати комплекс методів. Вибір методів, що необхідно включити до даного комплексу, кожне підприємство повинно здійснювати індивідуально залежно від стадії життєвого циклу підприємства, його стратегічних планів та тактичних цілей.

Наук. керівн. Алексєєнко І. І.

Література: 1. Бланк А. И. Управление использованием капитала / Бланк А. И. – К. : Ника-Центр : Эльга, 2000. – 652 с. 2. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами / Ван Хорн Дж. К. ; пер. с англ. ; гл. ред. серии Я. В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 341 с. 3. Гаврилова А. Н. Финансы организаций (предприятий) / А. Н. Гаврилова, А. А. Попов. – М. : КНОРУС, 2007. – 608 с. 4. Діагностика ефективності діяльності підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VSunu/2011_10_1/Grechina.pdf. 5. Довбня С. Б. SWOT-аналіз як інструментарій формування обґрунтованої стратегії підприємства / С. Б. Довбня, І. В. Зайченко // Механізм регулювання економіки. – 2008. – № 4. – С. 85–94. 6. Лукіна Ю. В. Формування та реалізація стратегії управління фінансами підприємства / Ю. В. Лукіна // Фінанси України. – 2008. – № 3. – С. 113–118. 7. Панченко А. І. Узагальнення моделі статистичної оцінки основних показників діяльності підприємства / А. І. Панченко // Фінанси України. – 2008. – № 3. – С. 133–137. 8. Прушківська Е. В. Напрями вдосконалення, формування та використання фінансових ресурсів на підприємстві / Е. В. Прушківська, М. А. Санакоєва // Економічні науки. – 2010. – № 3. – С. 256–262. 9. Шим Джей К. Финансовый менеджмент / Шим Джей К., Сигел Джозел Г. ; пер. с англ. – М. : Филинь, 1996. – 230 с.